

**ASUMISSOSIAALITYÖN AVULLA OMAAN KOTIIN -
Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vankilasta vapautuneiden
asunnottomuudesta**

Jaana Pihlajaniemi
Kandidaatintutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Avoin Yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Jyväskylän yliopisto / Avoin yliopisto
Tekijä Jaana Pihlajaniemi	
Työn nimi Asumissosiaalityön avulla omaan kotiin – Kuvaileva kirjallisuuskatsaus vankilasta vapautuneiden asunnottomuudesta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2022	Sivumäärä 30
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kandidaatintutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten asumissosiaalityö tukee vankilasta asunnottomaksi vapautuneita ja miten asunnon saanti vaikuttaa vapautuneen elämäntilanteeseen. Suomessa vankilasta vapautuneet vangit ovat yliedustettu ryhmä asunnottomuuden tilastoissa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa erityisesti rikosseuraamustaustaisten asunnottomien kanssa tehtävään asumissosiaalityöhön ja siitä, miten laajoja vaikutuksia asunnon saamisella on rikostaustaisten tulevaisuuden näkömiin.</p> <p>Tutkimus on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusaineisto koostuu neljästä tieteellisestä artikkelista, yhdestä lisensiaatintutkimuksesta sekä yhdestä akateemisesta väitöskirjasta. Tutkimuksista neljä on suomenkielisiä sekä kaksi on kansainvälistä julkaisua, jotka sisältävät kuvauksia vankilasta vapautuneille kohdistetusta asunnottomuustyöstä sekä asunnon merkityksistä.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan asumissosiaalityö tukee vankilasta asunnottomaksi vapautuneita kokonaisvaltaisesti asunnottomuuden ehkäisemiseksi. Vankilasta vapautuneiden ensisijainen tuen tarve kohdistuu asunnon hankintaan. Asunnon pysyvyyttä pyritään edistämään tukemalla käytännön asioissa ja suuntaamalla katse tulevaisuuteen psykososiaalisen tuen avulla. Asunnottomuustyössä riittävä ammatillisuus ja hyvä yhteistyö toimijoiden kesken on tärkeää vankilasta vapautuneen elämäntilanteen edistämiseksi. Oman asunnon avulla vankilasta vapautuneen on mahdollista elää tavanomaista arkea ja rakentaa uudenlaista identiteettiä, mitkä edistävät rikollisuudesta irtaantumista.</p> <p>Asumissosiaalityöllä on paikkansa palvelujärjestelmässä, sillä sen avulla vankilasta asunnottomaksi vapautuneita pystytään tukemaan riittävällä intensiteetillä. Asumissosiaalityössä ammatillisuuden ylläpitäminen ja hyvä yhteistyö eri toimijoiden kesken ovat edellytys laadukkaaseen ja vaikuttavaan työn toteuttamiselle. Oma asunto vaikuttaa siihen, miten entinen vanki määrittelee itseään ja miten yhteiskunta ottaa vankilahistorian omaavan henkilön vastaan.</p>	
Asiasanat vapautuneet vangit, rikosseuraamusala, asunnottomuus, asumissosiaalityö	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja YTM Mira Välimaa	

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Tutkimusaineisto

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RIKOSTAUSTAISUUS.....	3
	2.1 Vankeusrangaistus ja asteittainen vapautuminen	3
	2.2 Vankilan sosiaalityö.....	4
	2.3 Rikollisuudesta irtaantuminen.....	6
3	VANKILASTA ASUNNOTTOMAKSI.....	8
	3.1 Asumissosiaalityö	8
	3.2 Oman asunnon merkitys.....	10
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, MENETELMÄ JA TOTEUTUS.....	11
	4.1 Kirjallisuuskatsaus	11
	4.2 Tutkimusprosessi	12
	4.3 Tutkimusaineiston valinta ja kuvaus	14
	4.4 Analyysimenetelmä	16
5	TUTKIMUSTULOKSET	18
	5.1 Asumissosiaalityö vankilasta vapautuneiden kokonaisvaltaisena tukena.....	18
	5.2 Ammatillisuus ja yhteistyö vankilasta vapautuneen elämäntilannetta edistämässä	19
	5.3 Asunnon merkitys arkeen kiinnittymisessä.....	20
	5.4 Asunnon merkitys uuden identiteetin rakentamisessa	21
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	23
7	POHDINTA.....	26
	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Suomessa vankilasta vapautuneet ovat yliedustettu ryhmä asunnottomuuden tilastoissa. Vaikka yleisesti asunnottomuus on kääntynyt positiiviseen kehityssuuntaan, on vapautuneiden vankien keskuudessa asunnottomuus yleistä. (Krits 2020.) Arvioiden mukaan vankilasta vapautuu vuosittain noin 5000 vankia, joista noin 1400 vapautuu asunnottomaksi (Leppo 2018). Siitäkin huolimatta, että asunto on jokaisen ihmisen oikeus ja peruslähtökohta elämiselle. Kriminaalihuollon tukisäätiö on huomionnut vankilasta vapautuneiden asumisen haasteet ja tekee pitkäjänteistä työtä asunnottomuuden ehkäisemiseksi ajamalla vankilasta vapautuneiden etuja ja lisäämällä asunnottomuuteen liittyvää tietoisuutta seminaarien avulla (Krits 2020). Yksilön näkökulman lisäksi myös yhteiskunta hyötyy asunnottomuuden ehkäisyyn tähtäävästä työstä ja toiminnasta. Yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna yhden asunnottomana olevan asuttaminen säästää arvion mukaan vuositasolla 10 000-15 000 euroa yhteiskunnan varoja. (Leppo 2018).

Kandidaatintutkielmani aiheena on vankilasta asunnottomaksi vapautuneisiin kohdistuva asunnottomuustyö. Kiinnostus aiheen tutkimiseen on noussut omasta kokemuksesta, sillä olen työhistoriani aikana sosiaalipalveluissa nähnyt, miten vaikeaa vankilasta vapautuneiden on saada omaa asuntoa. Kohtaamani haasteet ovat liittyneet elämänhallinnan haasteisiin, riittämättömään tukeen ja palvelujärjestelmässä tapahtuneisiin tietokatkoksiin. Tutkimusta vankilahistorian omaavien asunnottomuudesta on tehty jonkin verran niin Suomessa kuin kansainvälisesti palvelujärjestelmän ja yksilön kokemusten näkökulmasta. Vankilahistorian omaavien henkilöiden kohdalla asunnon saanti ja asumisen sujuvuus voivat olla riippuvaisia monista eri tekijöistä. Näin ollen aiheen tutkiminen on erittäin tärkeää, jotta vapautuneita vankeja osattaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla asumiseen liittyvissä haasteissa, palvelujärjestelmä kohtaisi heidän tarpeensa ja tehty työ asunnon saamiseksi olisi vaikuttavaa. Yksikin asunnoton on liikaa.

Kandidaatintutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on kirjallisuuskatsauksen tyypeistä vapaamuotoisin ja sitä voidaan luonnehtia myös yleiskatsaukseksi. (Salminen 2011, 7). Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten asumissosiaalityö tukee vankilasta asunnottomaksi vapautuneita ja miten asunto vaikuttaa vapautuneen elämänkulkuun. Vankeusrangaistus on tutkielmassa rajattu tarkoittamaan suljetun vankilan sisällä suoritettua vapausrangaistusta. Tutkimuskysymyksiäni ovat; ”Miten asunnottomuustyön avulla voidaan tukea vankilasta asunnottomaksi vapautuneita?” ja ”Minkälaisia vaikutuksia omalla asunnolla on rikollisesta käyttäytymisestä irrottautumisessa?” Aineisto koostuu neljästä tieteellisestä artikkelista, yhdestä lisensiaatintutkimuksesta sekä yhdestä akateemisesta väitöskirjasta.

Kandidaatintutkielmani sisältää seitsemän lukua. Luvut kaksi ja kolme alalukuihin muodostavat tutkielmani teoreettiskäsitteellisen viitekehyksen. Luvussa kaksi avaan rikostaustaisuuteen liittyviä käsitteitä kuten vankeusrangaistus ja asteittainen vapautuminen, vankilan sosiaalityö ja rikollisuudesta irtaantuminen. Luvussa kolme avaan taas käsitteitä, jotka liittyvät vankilasta asunnottomaksi vapautumiseen eli asumissosiaalityötä ja oman asunnon merkitystä. Luvussa neljä tarkastelen tarkemmin tutkimusmenetelmää, tutkimuksen tarkoitusta sekä toteutusta ja luvussa viisi esittelen tutkimustulokset. Lisäksi tutkielman lopusta löytyvät johtopäätökset ja pohdinta.

2 RIKOSTAUSTAISUUS

2.1 Vankeusrangaistus ja asteittainen vapautuminen

Ehdoton vankeusrangaistus on yksi rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään kuuluva rangaistuksen muoto, jossa tuomittu suorittaa rangaistustaan joko suljetun tai avolaitoksen sisällä. Ehdottoman vankeuden pituus voi vaihdella viikoista vuosiin, sillä vankeutta voidaan tuomiota joko määrääjäksi tai elinkautiseksi. Määräaikainen vankeusrangaistus voi olla pituudeltaan vähintään 14 päivää ja korkeintaan 12 vuotta. Elinkautisesta vankeudesta voi vapautua aikaisintaan siinä vaiheessa, kun vankilassaoloa on kertynyt 12 vuotta. Elinkautiseen on kuitenkin mahdollista tuomita vain harvoista rikoksista. (Rikosseuraamuslaitos 2020.) Rajaan tässä tutkielmassa vankeusrangaistuksen tarkoittamaan ehdotonta vankeusrangaistusta.

Ehdotonta vankeusrangaistusta säätelee vankeuslaki (2005/767), jossa vankeuden sisältönä on vapauden rajoittaminen tai sen menetys. Vankeuden kulkua määrittää myös vankilan yleiset järjestyssäännöt sekä henkilökunnan antamat ohjeet ja käskyt, ja näiden rikkomisesta tai laiminlyönnistä voi seurata vangille kurinpitörangaistus. (Rikosseuraamuslaitos 2020). Vankeuslaissa määritetään myös rangaistusajan suunnitelman laatimisesta, mikä on yksilöllinen suunnitelma vankeusajan suorittamista ja myöhemmässä vaiheessa myös vapauttamista varten. Se sisältää suunnitelman vangin vankilaan sijoittamiseen, vankila-ajan kuntouttavaan toimintaan, valvottuun koevapauteen, ehdonalaiseen vapauttamiseen ja poistumisluppiin liittyen. Suunnitelmaa laatiessa kiinnitetään huomiota vangin aikaisempiin vankeusrangaistuksiin, nykyisen vankeusrangaistuksen pituuteen sekä vangin toiminta- ja työkykyyn.

Vankilassa asuminen tapahtuu asunto-osastoilla, joissa päiväjärjestystä määrittää päiväohjelma. Asunto-osastot ovat valvonnaltaan eritasoisia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että suljetuimmilla osastoilla sellien ovet avataan vain ruokailujen ja päiväohjelman mukaisten toimintojen ajaksi kun taas avoimimmilla osastoilla vankien on mahdollisuus kulkea vapaammin ja esimerkiksi valmistaa ruokaa osastonsa keittiössä. (Rikosseuraamuslaitos 2014, 1–3.) Vankeuslaissa on määritelty vankilan asuinolojen vähimmäisvaatimuksia. Asunto-osastoilla sijaitsevien yhden hengen vankisellien pinta-alan tulee olla vähintään 7 neliometriä, kun taas useamman vangin sellissä tulee laskennallisesti olla tilaa yhtä vankia kohti 5,5 neliometriä. Myös ikkunoiden koko suhteessa selliin on määritelty niin, että ikkunan tulee olla kooltaan 10% lattian pinta-alasta ja tuuletusmahdollisuus on välttämätön vakituiseen asutussa vankisellissä. Sellien siisteydestä huolehtiminen kuuluu jokaisen vangin vastuulle ja siisteyden laiminlyönti voi johtaa kurinpitorangaistukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

Vankeuslaki (767/2005, 6§) määrittää, että vangille laadittua rangaistusajan suunnitelmaa tulee täydentää vapauttamissuunnitelmalla oletetun vapautumisen lähestyessä. Vapautumiseen tähtäävässä suunnitelmassa arvioidaan vangin edellytyksiä selviytyä vapaudessa ja tähän tietoon nojaten myös olemassa olevaa palveluiden tarvetta. Vangin vapautuminen pyritään suunnittelemaan asteittaisesti, mikä tarkoittaa sijoittamista suljetuista vankilaolosuhteista kohti avoimempia vaihtoehtoja kuten avovankilaa, sieltä taas kohti valvottua koevapautta ja ehdonalaista vapautta. Ehdonalainen vapaus tarkoittaa vankeusrangaistuksen loppuosan suorittamista vapaudessa. Ennen ehdonalaista vapautta vangin on mahdollista päästä valvottuun koevapauteen, jolloin hän suorittaa rangaistustaan vankilan ulkopuolella teknisten välineiden esimerkiksi nilkkaan asennettavan valvontapannan avulla. Tärkein edellytys koevapauden onnistumiselle on asunto, mikä voi olla oma, sukulaisen, puolison tai ystävän. Asteittaisen vapautumisen tarkoituksena on vankilassa tapahtuvan kuntouttavan toiminnan kanssa vahvistaa ja lisätä rikollisuudesta irtaantumisen edellytyksiä. Valvotun koevapauden tarkoituksena on helpottaa vangin paluuta tavalliseen arkeen ja yhteiskuntaan integroitumisessa. (Granfelt 2013, 212.)

2.2 Vankilan sosiaalityö

Suonio (2014, 74) toteaa tekstissään, että tarkasteltaessa sosiaalityötä rikosseuraamusalalla kannattaa sitä lähestyä aikuissosiaalityön käsitteen kautta. Aikuissosiaalityössä korostuu kuntouttavan työn orientaatio ja sen tavoitteena on tasapainottaa sekä poistaa täysi-ikäisten asiakkaiden elämäntilanteeseen kielteisesti vaikuttavia tekijöitä.

Rikosseuraamusalalla tehtävä sosiaalityö on siis verrattavissa yleisesti kunnalliseen aikuissosiaalityön kenttään työn sisältönsä ja tavoitteidensa kautta. Vankilassa tarjottavan sosiaalityön keskeisenä tehtävänä on tarjota vangeille sosiaalista tukea edesauttamalla yksilön toimintakykyä sekä sosiaalista selviytymistä ja edistää vankien kokonaisvaltaista hyvinvointia (Linderborg ym. 2014, 5). Rikosseuraamustaustaisten kanssa tehtävä sosiaalityö on muutokseen tähtäävää, jossa katseen suunta tulisi olla rikollisuudesta irtautumisen prosessissa (Suonio 2014, 83).

Käytännössä sosiaalityöntekijät työskentelevät vangin kanssa tuloihin, talouteen, asumiseen, sosiaalisiin sidoksiin ja vankilassaoloon liittyvien kysymyksien kanssa. Oikeusministeriön laatiman työryhmämietinnön (2006, 52) mukaan on arvioitu, että noin kolmasosalla vankiloissa olevista ei ole ollut ennen vankilaan joutumista vakinaista asuntoa. Lisäksi oman asunnon säilyttäminen vankeusaikana voi olla taloudellisesti mahdotonta, koska taloudellisten tukien saaminen asumisen kustannuksiin on mahdollista vain tuomion ollessa lyhytaikainen. Näin ollen sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli myös vangin vapautumisen valmistelussa ja tehtävänä onkin auttaa sekä tukea vankia vapautumisen jälkeisissä asumisjärjestelyissä, taloudellisissa asioissa kuten etuushakemuksissa sekä sosiaalisen tilanteen valmistelussa yhteistyössä laajan yhteistyöverkoston kanssa. Vankilan sosiaalityön sisältöä määrittää rangaistusajan suunnitelma, joka tehdään kaikille vangeille heidän tullessa vankilaan joko tutkintavangeiksi tai suorittamaan tuomiota. Työn käynnistämistä tukee arviointikeskuksessa vangista tehty riski- ja tarvearvio, jonka avulla sosiaalityöntekijä saa tarpeellista tietoa vangista ja hänen tilanteestaan. Tarvittaessa sosiaalityöntekijä voi myös jatkaa vangin sosiaalityön tarpeen arviointia omalla haastattelullaan. Vaikka rangaistusajan suunnitelma ohjaa vangin kanssa tehtävää sosiaalityötä, ei suunnitelman laatiminen ole aina mahdollista lyhyitä, muutamien kuukausien mittaisia vankeusrangauksia suorittavien kohdalla. (Karsikas 2014, 103.)

Sosiaalityöntekijät tekevät vankien kanssa erilaisten käytännön järjestelyjen lisäksi yksilökohtaista psykososiaalista työtä. Psykososiaalisessa sosiaalityössä tarjotaan samanaikaisesti pedagogista neuvontaa, käytännöllistä apua ja terapeutista tukea, jonka tavoitteena on saada asiakas näkemään itsensä yhteiskuntaan kuuluvaksi yksilöksi. Työ tapahtuu kolmivaiheisesti. Vangin minuuden vahvistamisella pyritään lisäämään hänen omaa tietoisuutta tilanteestaan ja toiveistaan. Tämän jälkeen pyrkimyksenä on tukea vangin edellytyksiä osallistua itselle mielekkäällä tavalla yhteiskunnan toimintoihin, kuten koulutus- tai työelämään. Viimeisessä vaiheessa vangin lisääntynyt ymmärrys omasta yhteiskunnallisesta asemasta integroidaan konkreettisiin muutoksiin arkielämässä. Jotta rikostaustaisen elämässä eteen tulevat haasteet ja esteet eivät johtaisi tulevaisuudessa uusiin rikoksiin, on työn painopistettä suunnattava näiden ylittämiseen. Sosiaalityöntekijän tehtävä on vahvistaa vangin uskoa

haasteiden ja esteiden ratkomisessa, ylläpitää toivoa ja antaa tukea. (Kemppainen 2014, 161.)

Vangit voivat olla syrjäytymisvaarassa moninaisten ongelmien takia. Vangeilla saattaa olla päihdeongelmia, joihin liittyy työ-, koulutus- ja toimintakyvyn rajoituksia. Lisäksi vankien mielenterveydellinen sairastavuus on lähes kuusinkertainen muuhun väestöön verrattuna. Vankila-aikana sosiaaliset ongelmat usein lisääntyvät. Vankilassa olo tai vankilakierre voi heikentää ihmissuhteita tai pahimmassa tapauksessa katkaista perhesuhteet, lisätä velkaantumista rikoskorvausten vuoksi sekä hankaloittaa asunnon pysyvyyttä tai saamista siviilissä. Tästä syystä vankia tuleekin tukea sosiaalityön keinoin kokonaisvaltaisesti tuomion suorittamisen aikana. Lisäksi yli hallinnon rajojen ulottuva verkostoyhteistyö tukee vankia siviiliin siirtymisessä turvallisesti ilman palvelujärjestelmien väliin putoamista. (STM 2006, 20.)

2.3 Rikollisuudesta irtaantuminen

Uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja sitä kautta myös yhteiskunnan turvallisuuden parantaminen yksi Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteista. (Rikosseuraamuslaitos 2020.) Rikollisuudesta irtaantuminen eli desistanssi voidaan ymmärtää tilana, jossa rikostaustainen henkilö pidättäytyy rikosten tekemisestä ja prosessina, joka etenee kohti rikoksetonta elämää. Irtantumisen prosessissa tapahtuu edestakaista liikettä, johon sisältyy yrityksiä, retkahduksia, uusia yrityksiä, päätöksiä ja päätösten pyörtämisä. Irtantumisen polku on siis vain hyvin harvoin suoraviivainen, lähtötilanteesta suoraan päämäärään etenevä. (Granfelt 2014, 257.)

Erilaiset siteet elämään kuten asunto, koulutus- tai työpaikka ja oma perhe tukevat desistanssin toteutumista varsinkin varhaisessa aikuisuudessa. Vankilasta vapautumisen suunnittelun aloittaminen hyvissä ajoin jo miltei ennen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa olisi tästä näkökulmasta perusteltua. Näin vankeusajalle olisi mahdollista suunnitella rikollisuudesta irtautumista tukeva palvelukokonaisuus. Huomiota tulisi kiinnittää myös vankeusrangaistuksen jälkeiseen elämään, sillä desistanssin saavuttaminen vaatii vakaata vapautumisen jälkeistä tukea. Kuitenkaan riittävä tuki ei ole ainoa desistanssin toteutumisen kulmakivi, vaan omien arvojen mukaisesti asetetut tavoitteet ja elämän uudelleen arvioiminen vaikuttavat sitä tukeviin toimintoihin sitoutumiseen. Lisäksi ainakin yhden onnistumiseen uskovan ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen toiseen henkilöön on merkittävä desistanssiproessin etenemisen näkökulmasta. Rikosseuraamustaustainen henkilö voi kokea epäonnistumista läheisten tai viranomaisten keskuudessa ja jopa omissa silmissään.

Tällöin oikeanlainen ihmissuhde voi saada aikaan luottamuksen onnistumiseen. (Granfelt 2015, 21.)

Ne, joilta elämänmyönteisyyttä ylläpitävät siteet puuttuvat voivat kokea mahdolliset rikollisuutta seuraavat sosiaaliset sanktiot pieniksi, mikä saattaa johtaa rikollisen elämäntavan jatkumiseen. Erityisen hankalassa tilanteessa ovat rikoskierteessä olevat ”pyöröovivangit”, joita ei lyhyiden vankeustuomioiden aikana ehditä tukea vankilan puolelta tarpeeksi, ja jotka majoittuvat vapautuessaan asunnottomana tuttavien nurkissa, laitoksissa tai katujen porttikongeissa. Köyhyys, päihteiden käyttö ja asunnottomuus, eli haastava elämäntilanne yhdistettynä lyhytaikaiseen ja riittämättömään tukeen vankila-aikana sekä vankilan ulkopuolella ylläpitävät elämäntapaa, johon kuuluu pienten rikosten tekeminen ja vankilakierteessä oleminen. Tällainen elämäntilanne, jossa elää vuoroin laitoksessa tai kadulla ja muullakin tapaa putoaa yhteiskunnan rattaista, on verrattavissa pitkäaikaisvankeuteen. Se tekee rikollisuudesta irrottautumisen miltei mahdottomaksi, kun oma asunto, työpaikka ja muut yhteiskunnan lailliset toiminnot ovat vaikeasti saavutettavissa kulman takana odottavien uusien tuomioiden takia. (Granfelt 2015, 20–21.)

3 VANKILASTA ASUNNOTTOMAKSI

Asunnottomalla tarkoitetaan yleensä sellaista henkilöä, joka on merkitty vailla vakinaista asuntoa olevaksi väestötietojärjestelmään. Tällaiset henkilöt asuvat kaduilla tai muissa julkisissa tiloissa sekä yömajoissa tai tilapäismajoituksissa. Tämän lisäksi on myös niitä, jotka ilmoittavat väestötietojärjestelmään osoitteeseen esimerkiksi vanhempiansa tai muun läheistensä osoitteen, mutta tosiasiallisesti elävät ilman vakinaista asuntoa tai laillista vuokrasuhdetta. Ne henkilöt, joiden asumisesta ei ole varmuutta, eivät näy asunnottomuustilastoissa. (Kostiainen & Laakso 2013.) Tässä tutkielmassa tarkastelen asunnottomia henkilöitä, jotka ovat vapautuneet vankilasta yhden tai useamman kerran, ja jotka elävät ilman omaa vakinaista asuntoa.

3.1 Asumissosiaalityö

Asumissosiaalityön tavoitteena on auttaa ja tukea niitä henkilöitä, jotka ovat asunnottomia tai kokeneet aiemmin asunnottomuutta. Asumissosiaalityötä toteuttavat asumisen ohjaajat, sosiaali-ohjaajat ja sosiaalityöntekijät pyrkivät selvittämään asunnottomuuteen tai sen uhkaan johtavia käytännön ongelmia ja vastaamaan asunnottomuutta kokevan henkilön sosiaalisiin haasteisiin. Asumissosiaalityö on relationaalista, yksilö- ja yhteisötason suhteissa tapahtuvaa työtä. Toisin sanoen työ tapahtuu asiakkaan ja niiden toimijoiden kesken, jotka asiakas kokee tärkeäksi tai merkitykselliseksi elämässään. Työn ensisijaisena tavoitteena on ennaltaehkäistä asunnottomuutta, asunnottomuuden toistumista ja turvata oma asunto jokaiselle. Tämän lisäksi sen avulla voidaan tukea kuntoutumisessa. (Granfelt 2015, 255.)

Asumissosiaalityön toteuttamisessa rikosseuraamustautaisen asiakkaan kanssa on joitakin erityispiirteitä. Vankeusrangaistuksen aikana koettu kontrolli, kertyneet

pettymykset elämänhistoriassa ja elämäntavat voivat vaikuttaa luottamuksellisen ja pitkäkestoisen asiakassuhteen luomiseen. Lisäksi rikosseuraamustaustaisten elämänkulkuun voi useasti liittyä nopeita muutoksia ja siirtymiä tai katkoksia, mikä vaatii nopeaa reagointikykyä. Esimerkiksi juuri alkanut vuokrasuhde voi katketa päihteiden käytön, rahattomuudesta johtuvien hankaluuksien, katkenneiden taloudellisten etuuksien tai vanhoista rikoksista täytäänpantujen vankeustuomioiden takia. Rikosseuraamustaustaisen voi olla vaikeaa selviytyä useimmille ihmisille normaalilta tuntuvasta yhteiskunnan toiminnosta kasautuvien ongelmien tai epäselvän taloudellisen tilanteen takia. (Granfelt 2015, 263–264.)

Yksi asumissosiaalityön lähestymistavoista on asunto ensin -malli, joka on nykyään yksi johtavista asunnottomuustyön lähestymistavoista Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa. Alkuperäinen asunto ensin -ideologia on lähtöisin yhdysvaltalaisen Pathways to Housing -organisaation 1990-luvulla kehittäneestä mallista. Kyseisessä mallissa ajatuksena on, että asumista ei tarvitse ansaita, vaan se kuuluu jokaiselle ihmiselle perusoikeutena. Lisäksi malliin kuuluu, että asunnon vuokrasuhteen tulee olla pysyvä, eikä sen ehtona saa olla sitoutuminen kuntouttavaan toimintaan esimerkiksi mielenterveys- tai päihdepalveluihin. Asunto ensin -malli eroaa siis niin sanotusta perinteisestä asunnottomien kanssa tehtävästä työstä siinä, että kuntouttavan toiminnan tai muiden tukitoimien sijaan asunnon hankkiminen nähdään ensisijaisena toimenpiteenä. Jotkin asunnottomien palveluista vaativat esimerkiksi hoitoon sitoutumisen lisäksi raittiutta ennen mahdollisuutta oman asunnon saamiseen. Asunto ensin -mallissa asunnon hankkiminen nähdään ensisijaisena, mikä taas edesauttaa muiden terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Lisäksi asunto ensin -mallissa asunnot ovat tavallisia haja-asutusalueella sijaitsevia vuokra-asuntoja, eivätkä esimerkiksi asumisyksikössä sijaitsevia vuokrattuja huoneita. (Granfelt 2013.)

Asunto ensin -mallissa on neljä työtä ohjaavaa periaatetta, joita ovat itsenäisen asumisen mahdollistaminen, vaikutusmahdollisuudet ja valinnanvapaus, voimaantuminen ja kuntoutuminen sekä yhteisöihin ja yhteiskuntaan integroituminen. Ihannetilanteessa asunnottomalle mahdollistetaan muuttaminen omaan vuokra-asuntoon, jossa hänellä on mahdollisuus totutella asumaan itsenäisesti. Olettamuksena on, että itsenäinen asuminen omassa vuokra-asunnossa onnistuu kaikilta, jos tarjolla on oikeanlaista tukea oikea-aikaisesti. Vaikka asukas määrittää itse tuen tarpeensa, ei häntä jätetä kuitenkaan missään tilanteessa yksin. Aukkaan kanssa työskennellään niin kauan kuin hän kokee tukea tarvitsevänsä. Tukisuhde perustuu valinnanvapauden sekä itsemäärämisoikeuden kunnioittamiseen, vaikutusmahdollisuuksien tarjoamiseen, aukkaan kunnioitukseen sekä myötätunnon osoittamiseen. Mallissa hoidollisena lähestymistapana on haittojen vähentäminen, jolloin riittävänä päämääränä on esimerkiksi päihteiden käytön

vähentäminen niin, että asumisen pysyvyys saadaan turvattua. Tämä lähestymistapa mahdollistaa sen, että asukas määrittelee itse tavoitteensa kuntoutumiselle sekä toipumiselle ja nämä asetetut tavoitteet ovat päämäärä asumissosiaalityön toteutuksessa. (Asunto ensin 2018; Granfelt 2013, 214–216.)

3.2 Oman asunnon merkitys

Turvallisuus ja pysyvyys ovat perusehtoja sille, että oma asunto alkaa tuntua kodilta. Koti ei ole olemassa ihmisille pelkästään fyysisellä tasolla, vaan myös sosiaalisella ja henkisellä. Se on paikka, jossa voi viettää aikaa perheen ja läheisten kanssa. Se on myös paikka, jossa arki rakentuu erilaisten toimintojen kuten harrastuksien tai muun mielekkään tekemisen ympärille. Tärkeintä on se, että ihminen voi itse määrittellä toimintojen keston ja ajankohdan. Näin ollen koti on myös paikka, jossa siellä asuvat nauttivat täydestä itsemääräämisoikeudesta elämisen ja olemisen suhteen. (Raijas 2008, 129.)

Mukavuus on omassa asunnossa tai kodissa asumiseen liittyvä tuntemus. Kuvitellaan, että omaan asuntoon liittyvä mukavuuden tunne jaetaan kahteen kerrostumaan. Ensimmäinen kerrostuma koostuu niistä perusasioista, jotka voivat tuntua jo asunnon omaavalle hyvinkin tavanomaiselta. Mukavuutta tuovat juokseva vesi, kylpyhuone, sisä-wc, lämmitys, valo, kalusteet, kotitöitä helpottavat kodinkoneet ja -laitteet, rentoutuminen ja yksityisyys. Toinen kerrostuma koostuu taas abstraktimmista asioista kuten oman elämän rytmittämisestä, ajan hallinnasta ja ehkä tärkeimpänä halusta sekä pystyvyydestä ottaa oma elämä kontrolliin. (Uimonen 2019, 2.) Asunnottomana elävän täytyy siis täyttää perustarpeensa kuten suihku- ja wc-käynnit, ruokailut, nukkuminen tai itsensä lämpimänä pitäminen yleisissä tiloissa tai majoituksissa, joissa yksityisyyden saaminen saati rentoutuminen on miltei mahdotonta toteuttaa. Lisäksi asunnottomana eläminen ei mahdollista ainakaan helpolla tavalla ajan hallintaa tai oman elämän kontrolloimista, sillä elämä kadulla tai majoituksissa on epämääräistä, eikä asioihin voi välttämättä itse vaikuttaa. Aina seuraavan päivän ja yön tapahtumat voivat olla arvoitus asunnottomalle itselleenkin.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, MENETELMÄ JA TO- TEUTUS

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten asumissosiaalityö tukee vankilasta asunnottomaksi vapautuneita ja miten asunto vaikuttaa vapautuneen elämänkuluun. Tavoitteenani on tutkimuskirjallisuutta yhteen kokoamalla tuottaa tietoa erityisesti rikosseuraamustaustaisten asunnottomien kanssa tehtävään asumissosiaalityöhön ja toisaalta siitä, miten laajoja vaikutuksia asunnon saamisella on rikostaustaisten tulevaisuuden näkymiin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten asumissosiaalityön avulla voidaan tukea vankilasta asunnottomaksi vapautuneita?
2. Minkälaisia vaikutuksia omalla asunnolla on rikollisesta käyttäytymisestä irtaantumisessa?

4.1 Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksen yksinkertaistettuna ideana on tehdä tutkimusta aiemmasta tutkimuksesta, jossa aiempien tutkimuksien tuloksia yhteen kokoamalla saadaan aikaan uusia tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsaus on tutkimustekniikka ja metodi, joka jakautuu metatutkimukseen sekä systemaattisiin että kuvaileviin kirjallisuuskatsauksiin. Kirjallisuuskatsaus menetelmänä on toistettavissa oleva ja täsmällinen, jolla tiivistetään ja arvioidaan olemassa olevaa eri asiantuntijoiden tekemää tutkimusainestoa ja päätetään tutkimustyöstä saatuihin johtopäätöksiin. Huomionarvoista onkin se,

että kirjallisuuskatsaus ei ole nimensä mukaisesti pelkkä katsaus, tiivistelmä tai kirja-arvostelu, jotka perustuvat yleensä vain yhteen teokseen tai eivät sisällä kriittistä katsantaa. (Salminen 2011.) Salminen (2011, 3) esittää, että perusteluja aiempien tutkimuksien tutkimiselle on useita. Ensinäkin tavoitteena on rakentaa uutta, mutta myös arvioida ja kehittää jo olemassa olevaa teoriaa. Lisäksi sen avulla eri asiakokonaisuuksista voidaan rakentaa kokonaiskuvia, tunnistaa ongelmia ja kuvata historiallisesti teorioiden kehitystä.

Olen valinnut tutkielmani metodiksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on etsiä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettävissä olevia asioita tai ilmiön keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Salmisen (2011, 7) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus metodina mahdollistaa laajan kuvan antamisen käsiteltävästä aiheesta, jossa tutkimusaineistosta saatua epäyhtenäistä tietoa voidaan järjestää jatkuvaksi tapahtumaksi. Lisäksi se pyrkii helppolukaiseen lopputulokseen. Väljyyden, selkeyden ja helppolukaisuuteen pyrkivän lopputuloksen takia kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopii kandidaatin tutkielmani tutkimusmenetelmäksi.

Mari Kangasniemen, Anna-Maija Pietilän, Kati Utraisen, Petri Jääskeläisen, Sanna-Mari Ahosen ja Eeva Liikasen (2013) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jäsentää neljään (4) eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on tutkimuskysymyksen asettaminen. Se on keskeisin osa koko tutkimusprosessia ja ohjaa prosessia eteenpäin. Tutkimuskysymys asetetaan yleensä kysymyksen muotoon. Tutkimuskysymystä tarkastellaan tutkimuksessa yleensä erilaisista näkökulmista, mutta syvällisen tarkastelun mahdollistamiseksi tutkimuskysymyksen on suositeltavaa olla hyvin rajattu ja tarpeeksi täsmällinen. Toinen vaihe on aineiston valitseminen. Aineiston valitsemista ohjaa tutkimuskysymys eli valitulla aineistolla on tarkoitus vastata asetettuun tutkimuskysymykseen. Merkittävin kriteeri aineiston sopivuudelle on ilmiölähtöisen tarkastelun mahdollisuus ja se, että aineisto on tarkoituksenmukainen tutkimuskysymykseen nähden. Aineiston valitsemisen jälkeen seuraava vaihe on tutkittavan ilmiön kuvailun rakentaminen, jossa tutkimuskysymykseen vastataan valitun aineiston avulla ja tehdään uusia johtopäätöksiä. Tarkoituksena ei ole raportoida tai referoida aineistoa, eikä muuttaa alkuperäistä tietoa, vaan luoda jäsennelty kokonaisuus ja uusia tulkintoja. Viimeisenä vaiheena on tulosten tarkasteleminen, mikä sisältää pohdinnan aineistosta tuotetuista tuloksista. (Kangasniemi ym., 2013, 293–297.)

4.2 Tutkimusprosessi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija toimii tutkimuksensa tutkimusvälineenä, mikä vaikuttaa tutkimusprosessin kulkuun ja tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkija tekee

tutkimusprosessin aikana tulkintoja omiin kokemuksiin ja ennakko-odotuksiin pohjautuen ja joutuukin jatkuvasti prosessin etenemisen aikana arvioimaan sekä pohtimaan tekemiään valintoja. Koska laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteerinä voidaan pitää tutkijaa itseään ja tutkijan tekemiä valintoja, on luotettavuuden arvioinnin näkökulmasta tutkimusprosessin avaaminen tarpeellista. (Eskola & Suoranta 1998.) Lisäksi tieteellisiin eettisiin periaatteisiin kuuluu, että tutkimuksen tekijä toimii huolellisesti ja tarkasti tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Lisäksi eettiset periaatteet peräänkuuluttavat rehellisyyttä ja omien valintojen reflektointia suhteessa tutkimuksen aikana tehtyjen valintoihin ja ratkaisuihin. (Kallinen & Kinnunen.) Avaankin tässä luvussa tutkimusprosessin kulkua aina aiheen valitsemisesta tutkimustulosten analysointiin tekemiäni valintoja tarpeen mukaan perustellen.

Tutkimusprosessin ensimmäinen vaihe oli aiheen valitseminen. Minua on sosiaalialan opintojen aikana kiinnostanut rikosseuraamustaustaisten kanssa tehtävä työ. Olen suorittanut opintoihin liittyviä työharjoitteluja rikosseuraamustaustaisille suunnatuissa hankkeissa, yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä suljetussa vankilassa. Vankila toimintaympäristönä ja rikosseuraamustaustaisuus aiheena tuntuivat mielenkiintoiselta ja luonnolliselta jatkumolta aikaisempiin opintoihin. Asumissosiaalityön valitseminen näkökulmaksi kumpusi työhistoriastani kunnan sosiaalitoimessa. Kokeukseni mukaan vankilasta vapautuvien asumisen haasteet ovat näyttäytyneet asunon saamisessa, mutta myös sen pysyvyydessä.

Luin aktiivisesti aiemmin tehtyjä kandidaatin tutkielmia ja osallistuin kandidaattiseminaareihin, jotta sain ymmärrystä, mitä kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan ja mitä minun kuuluu tehdä. Tämän jälkeen aloin tehdä hakuja sähköisistä tietokannoista ja kartoittamaan aiempaa tutkimusta valitsemastani aiheesta, sillä niiden löytäminen oli edellytys aiheen valitsemiselle. Kävin läpi aiemmin tehtyjä tutkimuksia lukemalla niiden tiivistelmiä ja johdantoja sekä tutustumalla sisällysluetteloihin. Haasteeksi muodostui tutkimukseni näkökulmasta sopivien aineistojen löytäminen suuresta massasta, joten tein rajauksia aineistohakuun löytääkseni tarkoituksenmukaisempia aineistoja. Tutkimusaineiston valintaprosessia olen kuvannut tarkemmin luvussa 4.3. Valitsin tarkempaan tarkasteluun ne tutkimukset, joiden ajattelin sopivan tutkimukseni aiheeseen ja näkökulmaan. Tämän jälkeen luin läpi tarkkaan käsillä olevia tutkimuksia, kunnes lopullinen tutkimusaineisto alkoi muodostua.

Tutustuin tutkimuksen analysointivaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen, minkä perusteella valitsin tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Koska tutkimusmenetelmä tai kerätty aineisto ei mielestäni ohjannut selkeästi minkään tietyn analyysimenetelmän äärelle ja analyysimenetelmänä olisi voinut toimia yhtä hyvin useampikin tapa, päädyin itselleni tutuimpaan menetelmään. Aloitin aineiston analysoinnin perehtymällä huolellisesti valitsemaani aineistoon. Tämän jälkeen järjestelin aineistoani aineistolähtöisen analyysiprosessin mukaisesti ja

kokosin keskeisimmät asiasisällöt yhteen tutkimuskysymyksen huomioiden. Olen avannut aineiston analyysimenetelmää tarkemmin luvussa 4.4.

4.3 Tutkimusaineiston valinta ja kuvaus

Etsin sopivia aineistoja sähköisistä tietokannoista. Käyttämiäni tietokantoja olivat JYKDOK, Finna, Janus sekä Google Scholar. Tarkoitukseni oli tutkia rikosseuraamustaustaisiin kohdistuvaa asumissosiaalityötä, joten käytin hakusanoja *rikosseuraamustaustaisuus*, *lainrikkaja*, *vankila*, *asumissosiaalityö* ja *asunnottomuus*. Etsin myös kansainvälistä aineistoa hakusanoilla *housing*, *prison* ja *prisoners*. Löytääkseni mahdollisimman tarkoituksenmukaisia aineistovaihtoehtoja lisäsin hakusanojen väliin AND tai OR eri hakusanoja yhdistellen.

Aineistoa löytyi valtava määrä, joten päädyin rajaamaan sen vankeuslain voimaantulon mukaisesti vuoden 2005 tai sen jälkeen julkaistuihin tieteellisiin artikkeleihin tai tutkimuksiin ja väitöskirjoihin. Lisäksi aineiston valitsemisen edellytyksenä oli, että ne olivat saatavilla sähköisessä muodossa ja maksuttomasti, olivat suomen- tai englanninkielisiä sekä kuvasivat asumissosiaalityötä tai asunnon merkitystä vankilasta vapautuneen näkökulmasta. Aineistosta rajautui pois aineistohaun tuloksia sillä perusteella, että ne eivät olleet tieteellisiä julkaisuja tai vastanneet tutkimuskysymyksiin. Aineistovalintani sisäänottokriteerit olivat:

- julkaistu vuonna 2005 tai sen jälkeen
- tieteellinen artikkeli tai tutkimus ja väitöskirja
- saatavilla maksuttomasti ja sähköisessä muodossa
- suomen- tai englanninkielinen
- kuvaa asumissosiaalityötä tai asunnon merkitystä vankilasta vapautuneen näkökulmasta

Kandidaatintutkielmani lopullinen aineisto koostuu neljästä tieteellisestä artikkelista, yhdestä lisensiaatintutkimuksesta sekä yhdestä akateemisesta väitöskirjasta. Tutkimusaineiston tutkimustieto on kerätty suomenkielisissä julkaisuissa yksilö- ja ryhmähaastatteluin. Kansainvälisissä tieteellisissä artikkeleissa tutkimustieto koostuu kohortista valitusta satunnaisesta otoksesta ja pitkittäin kerätystä laadullisesta tiedosta. Jokainen aineiston osa tutkii vankilasta vapautuneiden tai vankilahistorian omaavien henkilöiden asumista eri näkökulmista. Huomioin tutkimusaineistoa valittaessa, että kansainvälisissä julkaisuissa vankilaorganisaatiot ja palvelujärjestelmät voivat erota suomalaisesta vankilaorganisaatiosta ja palvelujärjestelmästä jonkin verran. Tämä ei

kuitenkaan vaikuttanut tutkimukseni näkökulmasta tutkimustuloksiin. Tutkimusaineistoa on avattu yksityiskohtaisemmin taulukossa 1.

TAULUKKO 1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen nimi, tekijät ja vuosi	Tutkimuksen tyyppi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkittavat ja aineisto
Granfelt, Riitta. 2013. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla	Tieteellinen artikkeli	Pohtia vankilasta vapautuvien parissa tehtävää asumissosiaalista työtä ja rikollisuudesta irrottautumista eli desistanssia.	Tuetun asumisen ja vankilasta vapautumisen tukena olevan hankkeen työntekijöitä ja asukkaita. Tutkimusaineisto koostuu yksilö- ja ryhmähaastatteluista.
Myllärinen, Anna Riitta. 2011. Lainrikkokojien elämänsisälön muutos ja sitä tukeva auttamistyö	Akateeminen väitöskirja	Analysoida elämänmuutosta silloin, kun muutoksessa kiinnitytään elämän sekavien vaiheiden jälkeen yhteiskuntaan. Näkökulmana koettu yhteiskuntaan kiinnittävä muutos ja auttamistyön avulla saatu tuki muutoksessa.	Yksi nainen ja 11 miestä iältään 30-70 vuotiaita, joista kaikilla useita rikkomuksia sekä vakava päihdeongelma ja yhdeksällä vankilatuomio takanaan. Tutkimusaineisto koostuu yksilöhaastatteluista.
Claire, W. Herbert, Jeffrey D. Morenoff & David J. Harding. 2015. Homelessness and Housing Insecurity Among Former Prisoners	Tieteellinen artikkeli	Analysoida asumisen epävarmuutta ja asunnottomuuden yleisyyttä sekä sen muotoja vankilasta vapautuvien keskuudessa. Tarkastella entisten vankien ominaisuuksia ja kokemuksia määritellesä sitä, mitkä ennustavat	Michiganin vankilassa olleita vankeja, jotka ovat sijoitettu ehdonalaiseen vapauteen. Tutkimusaineisto koostuu 11064 vangin kohortista satunnaisesti valitusta noin 3861 vangin otoksesta.

		kodittomuutta ja asumisen epävarmuutta.	
Danya E. Keene, Amy B. Smoyer & Kim M. Blankenship. 2018. Stigma, housing and identity after prison	Tieteellinen artikkeli	Tarkastella asumisen, leimautumisen ja vangitsemisen välisiä suhteita.	Tutkimusaineisto pohjautuu 44 entiseltä vangilta kerättyyn pitkittäiseen laadulliseen tietoon.
Mäki, Jenni. 2017. Leimattuja, lainsuojattomia ja tulevaisuuden rakentajia – tarinoita rikosseuraamustaustaisten asunnottomuudesta ja asumisesta	Lisensiaatintutkimus	Tarkastella asumispalveluhankkeen kautta asunnon saaneiden rikosseuraamustaustaisten henkilöiden identiteettikertomuksia.	Rikosseuraamustaustaisille asunnottomille tarkoitettussa asumispalvelussa olevaa tai vastikään olleita. Tutkimusaineisto koostuu 10 yksilöteemahaastattelusta.
Granfelt, Riitta. 2007. Vankilasta vapauteen, kotiin, yhteiskuntaan	Tieteellinen artikkeli	Tarkastella tuettua asumista vankilasta vapautuvien näkökulmasta ja vankilan sisällä toteutettavaa vapauteen valmistavaa toimintaa.	Vankeja, vankilasta vapautuneita ja heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä. Tutkimusaineisto koostuu viidestä tutkimuksesta.

4.4 Analyysimenetelmä

Laadullisen tutkimuksen analyysin tarkoituksena lyhykäisyydessään on löytää aineistosta kaikki kiinnostavat tutkimukseen sisältyvät asiat ja jäsentää tulokset tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. On tärkeää huomioida, että tutkimuksen kannalta kiinnostusta herättävät nostot ovat linjassa tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän kanssa. Tuomi ja Sarajärvi (2018) esittävät muokatun kuvauksen tutkija Timo Laineen versiosta yleisesti analyysin toteuttamisesta. Ensimmäiseksi päätetään, mistä aineistossa ollaan kiinnostuneita. Aineisto käydään läpi tarkasti ja siitä erotellaan sekä merkitään kiinnostusta herättävät asiat. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erotetaan jäljelle jääneestä aineistosta. Tämän jälkeen kerätty

aineisto tyypitellään, teemoitellaan tai luokitellaan ja lopuksi kirjoitetaan aineistosta nostetut asiat auki yhteenvedoksi. Analyysin voidaan sanoa alkavan aineiston keruusta ja jatkuvan sinne saakka, kun tutkija on saanut tutkimusmateriaalista kaiken oleellisen ja haluamansa irti. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä. Menetelmänä sisällönanalyysi on monenlaiseen laadulliseen tutkimukseen sopiva ja tästä syystä sitä voidaan kutsua perusanalyysimenetelmäksi. Se on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstien merkityksiä. Aineistoksi käy lähes kaikki kirjallisessa muodossa oleva materiaali kuten haastattelu, kirjat, raportit tai artikkelit. Sisällönanalyysista voidaan erotella kolme erilaista muotoa, joita ovat aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriaohjaava sisällönanalyysi. Analyysimuotojen erot näkyvät siinä, minkälainen rooli teoriolla on analyysissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Teorialähtöisessä analyysitavassa teoriolla on nimensä mukaisesti aineiston tarkastelussa ensisijainen rooli, kun taas aineistolähtöisessä lähestymistavassa ohjaava ajatus on lähtöisin aineistosta, mutta tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä pysyvä. (Puusa & Juuti 2020.)

Olen valinnut tutkimukseni analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä tarkoitukseni on käydä aineistoa läpi mahdollisimman avoimesti, eikä mikään teoria ennalta ohjaa analyysiani. (Puusa & Juuti 2020). Aineistolähtöisen analyysin prosessi sisältää kolme vaihetta. Aineistosta nostetut asiat pelkistetään eli redusoidaan, ryhmitellään eli klutresoidaan ja viimeiseksi niistä luodaan teoreettisia käsitteitä eli abstrahoidaan. Analyysi lähtee kuitenkin liikkeelle aineiston lukemisesta ja sen sisältöön huolellisesti perehtymisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aloitin analyysivaiheen, kun aineistoni oli kerätty. Tutustuin huolellisesti artikkeleihin ja tutkimuksiin lukemalla läpi niitä useamman kerran. Etsin aineistosta tutkimuskysymykset huomioon ottaen oleellisia asioita ja laitoin poimimani asiat ylös muuttaen ne pelkistettyyn muotoon. Näin sain eroteltua aineistosta tutkimukseni kannalta olennaisen tiedon. Ryhmittelin pelkistetyt ilmaukset samankaltaisuuksien mukaan ensin alaluokkiin ja sitten pääluokkiin. Ryhmittelyä helpottaakseni tein samankaltaisiin ilmauksiin samanvärisiä merkintöjä. Tämän jälkeen muodostin pääluokista käsitteet, joiden alle aloin kokoamaan tutkimuksen tuloksia. Esittelen tutkimuksen tulokset seuraavassa luvussa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Asumissosiaalityö vankilasta vapautuneiden kokonaisvaltaisena tukena

Danya E. Keenen, Amy B. Smoyerin ja Kim M. Blankenshipin (2018) tutkimuksen mukaan vankilasta vapautuneiden ensisijainen tuen tarve kohdistuu asunnon etsintään. Tarjottu tuki asunnon saamiseen liittyen ei yksin kuitenkaan riitä, sillä vankilasta vapautuneilla asunnon pysyvyyden epävarmuutta voi tuoda haasteet käytännön asioiden hoitamisessa. Riitta Granfeltin (2013, 2007), Jenni Mäen (2017) ja Claire, W. Herbertin, Jeffrey D. Morenoffin ja David J. Hardingin (2015) mukaan asumissosiaalityö tarjoaa käytännön tukea vankilasta vapautuneiden asumisen turvaamiseen. Tuki kohdistuu konkreettisiin asioihin kuten virastoasiointeihin, lomakkeiden täyttämiseen, taloudellisten etuuskien selvittämiseen, useiden erilaisten asioiden järjestelyyn ja kysymyksiin vastaamiseen. Asumisen ohjaajien tai asunnottomuustyötä toteuttavien sosiaalityöntekijöiden voi olla myös tarpeen pitää huolta siitä, että asunnon ylläpitämiseen kuuluvat asiat tulevat hoidetuksi ajallaan. (Mäki 2017).

Asumiseen kohdistuva tuki ei kuitenkaan rajoitu vain käytännön asioiden hoitamiseen, vaan siinä tulee huomioida vapautuneen elämä kokonaisvaltaisesti, joka osaltaan vaikuttaa asumisen pysyvyyteen. Keene ym. (2018) ja Herbert ym. (2015) toteavat tutkimuksessaan, että aiemmat vankilatuomiot, leimautuminen vankilataustan takia, päihteidenkäyttö, mielenterveydelliset sairaudet sekä aikaisemmat kokemukset asunnottomuudesta ennustavat suurempaa asumisen epävakautta. Vankilasta vapautuneet tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea elämänhallinnan haasteisiin sekä vankilahistorian synnyttämän stigman muuttamiseen. Pyrkimyksenä on luopua vankilahistorian leimautuneesta identiteetistä ja rakentaa uudenlainen identiteetti, jossa itsensä edustaminen kunnollisena ja taloudellisesti omavaraisena kansalaisena on

mahdollista. (Keene ym. 2018; Herbert ym. 2015). Granfeltin (2013, 209) mukaan asunmissosiaalityö on sisällöltään lähellä psykososiaalista työtä, jossa asunnon ensisijaisuuden lisäksi tarkoituksena on käsitellä näitä asumista vaarantavia psykososiaalisia haasteita ja vahvistaa vapautuneen omia voimavaroja. Asumisen ohjaaja tai sosiaalityöntekijä voivat olla myös emotionaalisenä tukena tilanteissa, joissa vapautunut vanki tuntee epävarmuutta ja kokee kaiken oudoksi vankilan jälkeen siviiliin siirtyessä. (Granfelt 2007, 107).

Psykososiaalinen työn tarkoituksena on suunnata vankilasta vapautunut ja muutoksessa oleva asuja kohti tulevaisuutta sekä uudenlaista elämäntilannetta ja identiteettiä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että entistä vankia tuetaan omien voimavarojen tunnistamisessa ja toisaalta myös niiden puutteiden havainnoimisessa. Tämän lisäksi puhutaan ääneen tulevaisuudesta ja toiveista sekä rakennetaan uudenlaisia toiminta- ja ajattelutapoja vanhojen tilalle. Auttamistyön roolina on elää asukkaan rinnalla, jakaa todellisuutta, antaa toivoa muutoksen mahdollisuuteen sekä tarjota toimivia malleja muutoksen toteuttamiseen. (Myllärinen 2011, 177; Granfelt 2007.)

Uudenlaisen elämäntilanteen ja identiteetin rakentamisen vaiheessa olevat henkilöt hyötyvät sellaisesta tuesta, joka antaa heille toivoa, on vuorovaikutuksellista ja kuuluu pitkään syrjässä olleita ihmisiä (Myllärinen 2011). Granfeltin (2013, 2007) tutkimustulosten mukaan vankilasta vapautuneen luottamusta asunnon pysyvyyteen ja selviytymistä eteen tulevista vastoinkäymisistä vahvistaa intensiivinen asiakassuhde, mikä perustuu jatkuvuuteen, suunnitelmallisuuteen ja luottamuksellisuuteen. Lisäksi olisi tärkeää huomioida, että vankilasta vapautunut on asiakassuhteessa toimija eli tekee päätöksiä omaan elämäänsä liittyen ja osallistuu käytännön asioiden hoitamiseen. Asiakassuhdetta voitaisiinkin kutsua osuvammin yhteistyösuhteeksi, mikä passivoinnin sijaan aktivoi vankilasta vapautunutta osallistumaan omaan elämäänsä. (Granfelt 2007.)

5.2 Ammatillisuus ja yhteistyö vankilasta vapautuneen elämäntilannetta edistämässä

Palvelujärjestelmän tuntemus on rikosseuraamustautaisille suunnatun asunnottomuustyön toteuttamisessa ensiarvoisen tärkeää. Granfelt (2013, 223–225) mainitsee, että asunnottomuustyötä toteuttavan vastuutyöntekijän tulee tuntea asiakkaansa ja se tilanne, mihin hän on vapautunut tai vapautumassa. Sen lisäksi asunnottomuustyötä tekevän on tärkeää tuntea vankilaorganisaation toimintaa ja polkua vankeudesta vapautuneen eli mitä vapautuminen avolaitoksesta tai suljetusta vankilasta vapautujalle merkitsee ja minkälaisia mahdollisuuksia asteittainen vapautuminen hänelle antaa. Ymmärrystä vankilasta vapautuneen tilanteesta ja kokemuksista syventää Granfeltin

(2007) mukaan vankila- ja narkomaanikulttuurin tuntemus, sillä ne voivat osaltaan vaikuttaa vankilasta vapautuneen elämään myös vankilan ulkopuolella. Myös Myllärin (2011, 175) tutkimuksessa todetaan, että spesifin osaamisen varmistaminen on ensiarvoisen tärkeää lainrikkokojan muutosvalmiutta tukevassa auttamistyössä.

Aineistosta käy ilmi, että asunnottomuustyötä tekevien yhteistyö eri organisaatioiden ja vertaistyön kanssa vaikuttaa vankilasta vapautuneen asumisen onnistumiseen ja ylipäänsä yhteiskuntaan integroitumiseen. Esimerkiksi Granfelt (2013) mainitsee keskeisimmiksi yhteistyötoimijoiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, vankilat sekä vertaistukijärjestöt. Anna Riitta Myllärin (2011, 170–172) mukaan auttamistyössä tarvitaan eri toimijoiden osaamisen yhdistämistä ja toimitahojen välillä todellista kumppanuutta. Yhteistyötä tekevien toimijoiden on tärkeää kiinnittää huomiota roolien selkeyttämiseen, jotta yhteistyössä kasvava osaaminen välittyy parhaalla mahdollisella tavalla vankilasta vapautuneelle ja yhteiskuntaan uudelleen kiinnittyvälle.

Yhteistyön avulla voidaan myös vaikuttaa eri toimijatahojen ymmärrykseen entisten vankien tilanteesta ja kokemuksista, missä asunnottomuustyötä tekevillä on keskeinen rooli. Rikostaustaiset kohtaavat elämässään monenlaisia rakenteellisia esteitä, mitkä voivat vaikuttaa heidän arkensa sujuvuuteen ja asumisen epävarmuuteen niin kuin Herbert ym. (2015) tutkimuksessaan toteavat. Esimerkiksi Granfeltin (2007, 110) mukaan asumisen onnistuminen ei ole yhteydessä ainoastaan entisen vangin yrityksiin ja ponnisteluihin. Kyse on myös siitä, miten yhteiskunta ottaa hänet vastaan eli millä tavalla entistä vankia kohdellaan eri virastoissa, saako hän rikostaustaisuudesta huolimatta töitä tai riittävää tukea velkojensa hoitamisessa. Vakavimmillaan nämä rakenteelliset tekijät vaikuttavat marginalisoitumisen syventymiseen ja huonosuuteen.

5.3 Asunnon merkitys arkeen kiinnittymisessä

Tutkimustulosten mukaan oma asunto tavanomaisessa asuinympäristössä voi mahdollistaa arkisten asioiden sisällyttämistä elämään tukien rikollisuudesta irtaantumista. Oma asunto ja vakaa asuminen mahdollistavat tavanomaisia elämään kuuluvia resursseja kuten nukkumisen, suojaan pääsemisen, ruokailujen ajankohdan määrittämisen, perheen perustamisen, opiskelun ja asioiden järjestelyn elämän vakaannuttamiseksi. Esimerkiksi nukkuminen itse määriteltynä ajankohtana mahdollistaa työssä käymisen ja näin ollen vähentää epätoivottuja poissa-oloja. Oman asunnon avulla arkeen saa rakennettua toivomaansa rytmiä ja aikatauluja. Esimerkiksi harrastaminen, liikkuminen luonnossa tai saunominen taloyhtiön saunavuorolla on mahdollista tavanomaisessa asuinympäristössä. (Mäki 2018, 124–126; Keene ym. 2018; Myllärinen 2011, 103–106.)

Vaikka kyse on tavanomaisista ja pienistäkin arkisista asioista, on omassa asunnossa koetuilla arkisilla kokemuksilla kuitenkin suuri merkitys entisen vangin elämässä. Parhaimmillaan kokemukset tuovat voimaa ja virkistävät. Kun entinen vanki pääsee elämään tavanomaista elämää ja kokemaan ihan tavallisia arkisia asioita, hän voi verrata itseään niin sanotusti normaaliin, missä menneisyydellä ei ole sijaa. Tällaisen yhteyden kokeminen on Myllärinen (2018) tutkimuksen mukaan perustelu elämänsisällön muutoksille, missä kodin rooli on antaa vakaa ympäristö yhteyden kokemiselle. Asunnottomuus sen sijaan synnyttää kokemuksia epävarmuudesta ylipäänsä elämää ja tulevaisuutta, mutta myös itseään kohtaan ja silloin rikollisen tai laittoman käytöksen ylläpitäminen tai jatkaminen on todennäköisempää. (Mäki 2018 124–128; Keene ym. 2018; Herbert ym. 2015; Myllärinen 2011.)

Arkilähtöisyys ja tavanomaisen arjen eläminen vaativat entiseltä vangilta oman elämän hallitsemista. Yksi yhtenäinen tutkimustulos Mäen (2018), Keenen ym. (2018), Granfeltin (2007) sekä Myllärinen (2011) tutkimuksissa oli, että asunto mahdollistaa päihteitä käyttävästä seurasta ja rikollisista piireistä irtaantumisen, mikä taas edesauttaa elämänhallinnan opettelussa. Oman asunnon sijaintia ja yksityisyyttä varjelemalla on mahdollista rajata rikollista elämäntapaa ylläpitävät henkilöt omasta ympäristöstä sekä elämästä ja tällä tavalla pysytellä pois rikollisista piireistä. Oma koti on ikään kuin tukikohta, jonne voi vetäytyä omaan rauhaan silloin, kun se on tarpeellista.

5.4 Asunnon merkitys uuden identiteetin rakentamisessa

Kuten aikaisemmin totesin, vankilan jälkeisessä elämässä pyrkimyksenä on toisenlaisen identiteetin rakentaminen, mikä mahdollistaa vankilahistorian leimaavasta identiteetistä luopumisen. Keenen ym. (2018), Granfeltin (2013, 214) sekä Mäen (2018, 134–136) tutkimuksien mukaan asunnolla on tärkeä rooli entisten vankien pyrkimyksissä rakentaa arvostettua vankilan jälkeistä identiteettiä ja päästä eroon vankilan leimavista jäljistä. Keenen ym. (2018) tutkimuksen tulosten mukaan muutto omaan kotiin on tärkeää omavaraisen identiteetin rakentumisen näkökulmasta, kun taas esimerkiksi sukulaisten tai ystävän luona asuminen vaikuttaa itsenäistymishaluihin kielteisesti. Asunnolla on siis merkitystä itsenäisyyden tunteen kokemisessa ja itsetunnon rakentumisessa. Keenen ym. (2018) ja Mäen (2018, 128) tutkimuksien mukaan asunto mahdollistaa tavanomaisena pidettyjen yhteiskunnallisten roolien rakentamisen ja ylläpitämisen. Esimerkiksi vanhemmuudessa asunto auttaa entistä vankia vakiinnuttamaan identiteetin perheensä elättäjänä. Lisäksi Granfeltin (2013, 225) tutkimus osoittaa, että tavoitteellisuus kuten ammattiin opiskeleminen voi tuottaa toiminnan näkökulmasta mahdollisuuksia, millä taas on vaikutusta päihteiden käytön hallitsemiseen

ja rikollisen identiteetin purkamiseen. Oma asunto edesauttaa tavoitteellisen toiminnan aloittamista ja ylläpitämistä.

Omalla asunnolla nähdään tutkimuksien mukaan olevan merkitystä siinä, millälaisena muut yhteiskunnan jäsenet näkevät entisen vangin ja miten yhteiskuntaan osallistuminen on mahdollista. Keenen ym. (2018) tutkimustulosten mukaan asunnottomuus estää kykyä rakentaa uskottavuutta ja etäännyttämistä leimaavasta vankeushistoriasta, mikä taas vaikeuttaa esimerkiksi työpaikan saamista. Asumisen epävakaas voi näyttäytyä työnantajien silmissä henkilökohtaisena epävakaautena ja luotettavuuden puutteena. Tämä oletus taas havainnollistaa, miten asunnottomuudesta syntyvä leima näyttäytyy entisen vangin itsensä ansiona ja näin ollen rajoittaa heidän kykyänsä turvata elämisen kannalta keskeisiä resursseja kuten työllistymistä. Entisen vangit kaipasivat omaa asuntoa osoittaakseen itsensä lisäksi myös muille omavaraisuuttaan ja rikollisuudesta irrottautumista. Myös Mäen (2018) tutkimustulosten mukaan oma asunto mahdollistaa entisen vangin tavanomaisen yhteiskunnallisen aseman vahvistumisen ja osallistumisen yhteiskuntaan. Entinen vanki tuntee olevansa osa yhteiskuntaa, jossa hän voi itse vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa tai siihen, miten ympärillä olevat ihmiset voivat.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa selvitin, minkälaista tukea asunnottomuustyö tarjoaa vankilasta asunnottomaksi vapautuneille sekä miten oma asunto vaikuttaa rikollisuudesta irtaantumisessa. Tutkimustulosten mukaan asunnottomuustyön tarjoama tuki vankilasta vapautuneille on kokonaisvaltaista, josta keskeisimpinä voidaan erotella apu asunnon hankkimisessa, ohjaus virastoasioinneissa ja käytännön tilanteissa sekä psykososiaalinen tuki elämähallinnan haasteisiin ja uuden identiteetin rakentamiseen. Tarjotun tuen lisäksi huomion arvoista on, että vankilasta vapautuneille suunnatussa asunnottomuustyössä luottamuksellisen ja turvallisen asiakassuhteen luomisella on erityinen merkitys, kun työskennellään ihmisten kanssa, jotka ovat olleen pitkään syrjässä sekä kokeneet epäluottamusta ja epävarmuutta elämästään. Tarjottu tuki on parhaimmillaan silloin, kun asunnottomuustyötä tekevä asettuu työntekijän roolista vankilasta vapautuneen rinnalla kulkijaksi ja suunnan näyttäjäksi, joka antaa toivoa muutoksen mahdollisuudesta. Työntekijän on siis tärkeää tuntea asiakkaansa ja hänen tilanteensa, minkä edellytyksenä on jatkuvuuteen perustuva asiakassuhde.

Vankilan sosiaalityö ja asumissosiaalityö vastaavat sisällöltään toisiaan. Molemmissa keskitytään käytännön asioiden hoitamiseen ja tarjotaan psykososiaalista tukea. Vaikka vankilan sosiaalityötä ja asumissosiaalityötä voidaan lähestyä aikuissosiaalityön käsitteen kautta, korostetaan kunnan aikuissosiaalityössä enemmän vastikkeellisuutta ja omaa vastuuta asioiden eteenpäin viemisessä. Vankilasta vapautuminen voi jo itsessään tuottaa vapautuneelle hämmennystä, jännitystä ja pelkoa tulevaisuudesta, joten on tärkeää, että tarjotun tuen sisältö ja orientaatio pysyvät muuttumattomana vankeusrangaistuksen jälkeen. Nostan kunnallisen aikuissosiaalityön esiin tässä yhteydessä siitä syystä, että yleisesti katsottuna vankilasta vapautunut ohjautuu rangaistuksen suoritettuaan asiakkaaksi kunnalliseen aikuissosiaalityöhön, eikä asumissosiaalityö ole kaikkialla Suomessakaan olemassa oleva palvelu. Tutkimustulokset osoittavat, että

asumissosiaalityön avulla vankilasta asunnottomaksi vapautuneita pystyttäisi tukea heidän tarvitsemallaan tavalla ja intensiteetillä.

Tutkimustulokset osoittivat, että asunnottomuustyön toteuttaminen vaatii niin ammatillista pätevyyttä kuin työskentelyprosessien tuntemusta. Ammatillisuutta alleviivaavan ajatuksen taustalla on, että tuntiessaan riittävästi vankilasta vapautuneen tilanteeseen ja elämään vaikuttavia tekijöitä, on työntekijän esimerkiksi helpompi ymmärtää asunnottomuustyön lähtökohtia ja asettaa realistisia tavoitteita yhdessä asiakkaan kanssa. Lisäksi tutkimustulosten mukaan vankilasta vapautuneille kohdistetussa asunnottomuustyössä on tärkeää toimia yhteistyössä eri toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveystalveluiden työntekijöiden kanssa. Vaikka asunnottomuustyötä tekevä koordinoi entisen vangin käytännön asioita ja virastoasiointeja, on jokaisella toimijalla kuitenkin oma vastuunsa vapautuneen vangin elämäntilanteen eteenpäin viemisessä. Hyvän yhteistyön lopputulemana jokainen yhteistyöverkoston kuuluva toimija on ajantasalla vankilasta vapautuneen elämäntilanteesta ja tietää oman roolinsa verkoston toimijana. Yhteistyöllä nähdään tutkimustulosten mukaan olevan merkitystä myös siinä, miten vankilasta vapautunut otetaan yhteiskunnassa vastaan ja miten hyvin hän integroituu yhteiskuntaan. Yhteistyöverkostot ovat erinomainen paikka asunnottomuustyötä tekeväälle jakaa ymmärrystä esimerkiksi vankilasta vapautuneiden elämäntilanteisiin tai elämänhallinnan haasteisiin liittyen. Ymmärryksen jakaminen voi vaikuttaa siihen, miten yhteistyötoimijat kohtaavat rikostaustaiset palveluissa.

Oma koti paikkana on hyvin erilainen ympäristö olla ja elää vankilaolosuhteisiin nähden. Vankeusrangaistuksen suorittamista säätelevät tiukat säännöt, aikataulut, rajalliset mahdollisuudet ja vapauden puute. Lisäksi vastuu omien asioiden hoitamisesta vankeusrangaistusta suorittaessa on vähäisempää verrattuna siviilissä olemiseen, sillä niiden hoitamattomuus ei johda radikaaleihin lopputulemiin kuten asunnon menettämiseen. Nämä seikat ja rikostaustaisten mahdolliset elämänhallinnan haasteet huomioiden asumiseen liittyvät huolenaiheet voivat nousta pintaan niin vankilasta vapautuneella itsellään kuin ympärillä olevalla yhteistyöverkoston. Tutkimustulokset kuitenkin tukevat asunto ensin -mallin mukaista periaatetta, että oma asunto toimii turvallisena perustana kuntoutumiselle, yhteiskuntaan suuntautumiselle ja omassa asunnossa on mahdollista pärjätä riittävän tuen avulla (vrt. Asunto ensin 2018). Oma asunto tuo ihmisen elämään paljon positiivisia merkityksiä, varsinkin siinä vaiheessa, kun asunto alkaa tuntua kodilta.

Tutkimustulosten mukaan omalla asunnolla on suuri merkitys vankilasta vapautuneen elämäntilanteeseen. Omalla asunnolla on myönteisiä vaikutuksia siinä, että vankilasta vapautunut jättää rikollisuuden sekä rikollisen elämäntavan taakseen ja suuntaa tulevaisuutensa kohti yhteiskunnan tavanomaista toimijaa. Kaiken lähtökohtana on oma asunto, joka mahdollistaa arkielämänsä ja tukee

elämänhallintaa. Arkilähtöisyys ja elämänhallinta kulkevat käsi kädessä ja tukevat toinen toisiaan. Mielekäs arki auttaa elämänhallinnassa ja toisaalta elämänhallinta mahdollistaa mieleisen arjen elämisen. Nämä yhdessä synnyttävät kokemuksia normaaliuudesta ja yhteiskuntaan kuulumisesta, mikä myötävaikuttaa esimerkiksi rikollisuutta ylläpitävän kaveripiirin etäännyttämisessä sekä rikollisesta ympäristöstä ja rikollisuudesta irtaantumisessa.

Vankeusrangaistuksen suorittamisen jälkeen pyrkimyksenä on yhteiskunnan tavanomaisten roolien, omavaraisuuden ja tavoitteellisen toiminnan kautta rakentaa uudenlaista identiteettiä vankeushistorian leimaavan identiteetin tilalle. Oma asunto tai koti on se paikka, jossa uuden identiteetin rakentamiseen tarvittavat tekijät on mahdollista saavuttaa niin käytännön kuin kokemuksen tasolla. Oma asunto antaa siis konkreettisen tilan tai paikan uuden identiteetin rakentamiselle ja yhteiskuntaan kuulumiselle. Identiteetin rakentamisen näkökulmasta kyse on kuitenkin enemmänkin siitä, minkälaisia käsityksiä entinen vanki rakentaa itsestä ja millä tavalla yhteiskunta ja sen jäsenet suhtautuvat entiseen vankiin asunnon olemassaolon myötä. Asunnon omistamisen tai sen puuttumisen kautta entinen vanki määrittelee itseään ja muut yhteiskunnan jäsenet luovat mielikuvia, minkälainen henkilö on kyseessä ja mihin hän kykenee. Tämä taas vaikuttaa vankilasta vapautuneen resursseihin ja yhteiskunnallisen aseman vahvistumiseen – ymmärrykseen siitä, että hän voi itse vaikuttaa itsensä ja myös muiden hyvinvointiin.

7 POHDINTA

Tutkimustulokset osoittivat, että asumissosiaalityöllä on paikkansa palvelujärjestelmässä. Asumissosiaalityön avulla pystytään vastaamaan niihin tuen tarpeisiin, jotka ylläpitävät vankilasta vapautuneen asunnottomuutta. Asumissosiaalityö tarvitsee rinnalleen kuitenkin toimivan palvelujärjestelmän ja yhteistyöverkoston asunnottomuuden ehkäisyyn ja asumisen onnistumiseen. Vankilasta vapautuneen tukena olevien palveluiden tulisi olla katkeamattomia ja toisiinsa limittyneitä. Yhteistyön tärkeys taas korostuu nivelvaiheissa, joissa vapautuvan tai vapautuneen vangin putoaminen yhteiskunnan turvaverkkojen läpi on todennäköisintä. Ensimmäiseksi tällaiseksi kriittiseksi nivelvaiheeksi voidaan nimetä vankilasta vapautuminen, jolloin tieto asunnottomaksi vapautuvasta vangista tulisi saavuttaa asumissosiaalityötä toteuttavan tahon. Riittävän tuen ja hyvän yhteistyön lopputulemana vankilasta vapautuneella on mahdollista asettua taloksi omaan kotiin, mikä luo perusedellytyksen yhteiskuntaan suuntautumiseen ilman rikollisuutta ja uusia vankeusrangaistuksia.

Tässä tutkielmassa rajasin tutkimukseni suljetussa vankilassa tai avolaitoksissa vankeusrangaistuksen suorittaneisiin vankeihin. Vaikka tutkimus ei kohdistu ehdollista vankeusrangaistusta tai vapaudessa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia suorittaviin, on hyvä huomioida, että heidänkin keskuudessa on asunnottomuutta kokevia ja tuen tarpeessa olevia henkilöitä. Tutkielmassa tuottamaani tietoa on mahdollista hyödyntää asumissosiaalityössä, vankilan sosiaalityössä ja niiden toimijoiden keskuudessa, jotka työskentelevät rikosseuraamustaisten asunnottomuutta kokevien tai kokeneiden kanssa. Tutkimustulokset lisäävät ymmärrystä vankilastasta vapautuneiden asunnottomuudesta ja oman asunnon merkityksestä. Lisäksi tutkimustulokset auttavat suunnittelemaan työn sisältöjä ja palveluja kohdennetusti.

Ympäristöministeriö on käynnistänyt vuonna 2020 kolmivuotisen asunnottomuusohjelman suurimmilla kaupunkiseuduilla. Ohjelman tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä parantamalla kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjontaa, vahvistamalla asumissosiaalityötä, parantamalla asumisneuvontaa ja

vakiinnuttamalla asunnottomuuden kanssa toimivien yhteistyöverkostoja. (Ympäristöministeriö 2020.) On hienoa huomata, että asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseen tähtävää työtä jatketaan tavoitteellisesti. Työn sisällöissä olisi tärkeää huomioida myös vankilasta vapautuneet, jotka ovat asunnottomuustilastoissa suurin ryhmä ja tarvitsevat erityistä tukea asumiseen liittyvissä haasteissa.

Jatkossa olisi tärkeää tutkia, miten olemassa olevat palvelut käytännössä kohtaavat vankilasta vapautuneiden asunnottomien tuen tarpeet ja miten yhteistyöverkosto toimii vankilasta vapautuneiden asunnottomien kohdalla. Kohdistamalla tutkimuksia palveluiden toimivuuteen vankilasta vapautuneille pystytään tarjoamaan toimivia ja oikein kohdennettuja palveluja, mutta myös vaikuttamaan yhteiskunnan turvallisuuteen.

Tämä kandidaatintutkielman kirjoittaminen on ollut antoisa ja mielenkiintoinen prosessi. Ymmärrykseni vapautuneiden vankien asumiseen liittyvistä tuen tarpeista syventynyt. Kunnallinen sosiaalityö tarvitsee rinnalleen spesifiä, rikostaustaisiin ja asunnottomuuteen painottuvaa osaamista. Kandidaatintutkielma on lisännyt ymmärrystä myös siitä, miten suuri merkitys omalla kodilla voi olla tulevaisuuden näkymiin ja elämäntapaan. Oman kodin tärkeyttä ei tule useinkaan mietittyä, koska se voi tuntua useimmille meistä itsestäänselvyydeltä. Tutkielma tuo esiin yhteiskunnallisesti merkittävää ilmiötä, johon tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Asunnottomana olevat vangit voivat olla heikossa asemassa asuntomarkkinoilla, joten koen tärkeänä tuoda ilmi tämän marginaalissa olevan ihmisryhmän nykytilannetta ja tuen tarpeita. Työtä on yhä tehtävänä, että jokaisella olisi mahdollisuus vapautua vankilasta porttikongin sijasta omaan kotiin.

LÄHTEET

- Antikainen A-M. 2008. Sosiaalityön kehittäminen suljetussa vankilassa – Kokemuksia Sukeva-projektista. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Helsinki: Kopio Niini.
- Asunto ensin. (2018). [online] <<https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/>>. Viitattu 13.12.2021.
- Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Granfelt R. 2013. Asumissosiaalityö rikosseuraamusalalla. Teoksessa Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin S. Hyväri ja S. Kainulainen (toim.). Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenus Print Oy.
- Granfelt R. 2015. Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-säätiön julkaisuja. [online] <https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_ty_o_julkaisu_web.pdf>. Viitattu 5.1.2022.
- Hettinen P. 2010. Sosiaalityö käsitteenä ja määritelmänä – kohti selkeämpää sosiaalityötä. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. Etnografia. Teoksessa J. Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [online] <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 02.02.2022.
- Kangasniemi, M, Utriainen, K., Ahonen, S-M, Pietilä, A-M, Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede 25 (4), 291–301.
- Karsikas V. 2014. Polku vapauteen – Psykososiaalisen työn kehittyminen ja rooli vankeinhoidon yhteiskunnallisessa tehtävässä. Teoksessa H. Linderborg, M. Suonio & T. Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kempainen M. 2014. Psykososiaalinen sosiaalityö ja desistanssin tukeminen ehdollisen vankeuden valvonnassa. Teoksessa H. Linderborg, M. Suonio & T. Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kostiainen E. & Laakso S. 2013. Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Teoksessa S. Hyväri & S. Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenus Print Oy.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö 2020. [online] <<https://www.krit.fi/2020/09/liian-moni-vanki-vapautuu-edelleen-asunnottomana-asumisen-yhteistyota-kehitettava/>>. Viitattu 5.2.2022.
- Leppo, A. 2019. Vapautuvien asumisen tuki – käsikirja asumissosiaaliseen työhön. Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2. painos. Tampere: Kirjapaino Hermes. [online]

- <https://kritis.fi/wp-content/uploads/2018/05/1509-VAT_kaskirja_verkko_250118.pdf>. Viitattu 21.1.2022.
- Mäki, J. 2017. Oma asunto rikoskierteestä irtautumisen tukena. Asiantuntevasti rikosensorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Oikeusministeriön aikakauslehti 1. Lahti: Painotalo plus Digital. [online]
<https://rikosensorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2017-1_Haaste.pdf/96064389-4af0-ad55-9fd8-e9bbc9085236/2017-1_Haaste.pdf?t=1617028343172>. Viitattu 6.12.2021.
- Oikeusministeriö. 2006 Normaaliusperiaatteen toteutuminen vankien, tutkintavankien ja yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien kohtelussa. Työryhmäryhmämietintö 12. Helsinki.
- Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsingin yliopisto: Gaudeamus. [online]
<<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>>. Viitattu 25.1.2022.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja, opetusjulkaisuja 62, julkisjohtaminen 4. [online]
<http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf>. Viitattu 12.12.2021.
- Suonio M. 2014. Sosiaalityö ja penologia. Sosiaalityö rangaistusteoreettisessa ajattelussa. Teoksessa H. Linderborg, M. Suonio & T. Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Raijas, A. 2008. Arki keskittyy kotiin. Teoksessa Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin. M. Lammi & P. Timonen (toim.) Kuluttajatutkimuslaitoksen kirjoja 4. Tampere: Yliopistopaino.
- Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteiskunnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. 2006. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rikosseuraamuslaitos. 2014. Arki vankilassa – opas suljettuun vankilaan tulevalle vangille. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja. [online]
<https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6IoYIEYC7/Arki_vankilassa_2014_SUOMI_net.pdf>. Viitattu 17.12.2021.
- Rikosseuraamuslaitos. 2010. Vankien asuminen ja perushuolto. Rikosseuraamuslaitoksen määräys dnro 19/004/2010. [online]
<<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vankienasuminenjaperushuolto190042010.html>>. Viitattu 3.1.2022.
- Uimonen, S. 2019. Toimivasta tilasta mielenrauhan tyyssijaan. Kulttuurinen kuluttajatutkimus kodin tunnun jäsentymisestä merkityskokonaisuudeksi pääasiallisessa kodissa ja kakkoskodissa. Väitöskirja. [online]
<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/299701/TOIMIVAS.pdf?squence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 12.12.2021.
- Vankeuslaki 767/2005. Annettu 23.9.2005.

Ympäristöministeriö. 2020. Asunnottomuuden yhteistyöohjelma 2020-2022. [online]
<<https://ym.fi/asunnottomuus>>. Viitattu 5.2.2022.